

Ганна Чернишова,
канд. пед. н., доцент,
Сумський державний
педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЛЯ В ДИТЯЧИХ ЗАКЛАДАХ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ

У статті йдеться про те, що діти в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку найчастіше страждають від насилля з боку інших дітей, ніж від дорослих. Це зумовлено тимчасово створеним колективом і незвичними умовами, підвищеним фізичним та психічним навантаженням. Зазначено актуальність соціально-педагогічної профілактики булінгу в дитячих закладах цього типу.

Anna Chernysheva

PREVENTION OF VIOLENCE IN REHABILITATION AND RECREATION CENTRES FOR CHILDREN

The article features the problems of children in health care institutions who suffer from violence committed by other children rather than by adults. Children in such institutions become members of newly created community and face with unfamiliar living conditions, usually they experience an increased physical and mental stress. The urgency of social and pedagogical prevention of bullying in such kind of children facilities is outlined.

Найчастіше діти в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку страждають від насильства з боку однолітків чи старших за віком дітей. Більшість неповнолітніх не бажає їхати до літнього оздоровчого табору, оскільки має страх. Часто проявляються найбільш типові прояви фізичного та психологічного насильства – булінгу, третирування, глузування, висміювання, приниження тощо. Проблема ускладнює й те, що діти опиняються у тимчасово створеному різновіковому колективі, з незвичною побутовою обстановкою, зазнаючи підвищеного психічного і фізичного навантаження. Крім того, молоді педагоги (вихователі та вожаті) іноді настільки входять в роль опікунів, «батьків», «старших братів та сестер», «вчителів життя», що можуть вдаватися до різних насильницьких методів виховання, неякісно виконувати свої професійні обов'язки, не надаючи дітям освітніх послуг, передбачених договором. Таким чином, керівникам дитячих закладів оздоровлення та відпочинку приходиться проводити додаткову роз'яснювальну роботу, виховувати вихователів або приймати рішення про звільнення недбалих вожатих.

З'ясовано, що більшість педагогів дитячих закладів оздоровлення та відпочинку мало обізнані із законодавчою базою щодо визначення взаємовідносини з дитиною, основу якої складають Кримінальний кодекс України, Конвенція про права дитини і не дотримуються навіть функціональних обов'язків вожатого [3, с. 15].

Розрізняють чотири основні форми жорстокого ставлення до дітей: фізичне, сексуальне, психологічне насилля, зневага основними потребами дитини [1, с. 19]. Можна виділити декілька причин, які викликають застосування насильства по відношенню до дітей в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку:

1) історичні передумови, які зумовили механічне перенесення в наш час педагогічних систем виховання, традиційних для радянської педагогіки, яка ґрунтувалася на знеціненні індивідуальності вихованця, перетворенні його в «гвинтик» і відзначалася авторитаризмом, диктатом, стресовою виховною стратегією формування особистості;

2) психологічна нестійкість педагогів. Як відомо, їх праця відноситься до найбільш напружених в емоційному плані, яка вимагає великого самовладання і саморегуляції. Недостатній рівень педагогічної культури, слабе володіння комунікативними навичками часто призводить до «емоційного вигорання» і робить вихователя в численних стресових ситуаціях одночасно «катою» і «жертвою»;

3) професійна неспроможність, яка виражається в невмінні чи в небажанні педагога з повагою поставитися до особистості та проблем дитини, які провокують нестандартну поведінку. Це може призвести до нервового зриву, зумовлює небажання спілкуватися як з вихователями, так і з однолітками, втечу з дитячого закладу оздоровлення та відпочинку і, навіть, спроб суїциду. Згідно даних досліджень, причиною самогубств є конфлікти, насильницькі дії, булінг, мобінг як наслідок жорстокого поводження з неповнолітніми, зростає кількість соціально дезадаптованих осіб з насильницькими або протиправними діями.

Проте найбільш універсальною і важкою реакцією на спроби дітей адаптуватися до страждань є низька самооцінка, що закріплює психологічні порушення і призводить до значного відставання в розвитку. Дитина з низькою самооцінкою постійно переживає почуття провини, сорому, напади занепокоєння і несвідомої туги. У неповнолітніх можливий розвиток важкої депресії, що супроводжується порушеннями сну, відчуттям

власної збитковості, неповноцінності. У підлітків, які страждають від самотності, можуть спостерігатися спроби накласти на себе руки або завершені суїциди. Подорослішавши, жертви насильства на роки занурюються в депресію, часто не віддаючи звіту в своєму стані, а лише дивуючись, чому їх нічого не радує, не клеїться кар'єра, не приваблює спілкування з людьми, навіть найсимпатичнішими [2, с. 112].

Соціально-педагогічна робота щодо запобігання насильства в дитячих таборах включає наступні напрямки:

- організація розвивальних навчальних програм, забезпечення зайнятості дітей, переключення їхньої потенційної агресії на подолання зовнішніх випробувань і власних слабкостей;
- забезпечення постійного контролю за перебуванням неповнолітніх, відповідальне виконання вожатими своїх професійних обов'язків;
- боротьба із шкідливими звичками і традиціями неповнолітніх (куріння, алкоголізація та ін.), категоричне недопущення їх на території табору;
- регламентація взаємостосунків вожатих і підлітків, із використанням нормативно-правової бази у вирішенні та запобіганні конфліктних ситуацій;
- знання про можливі осередки розвитку конфліктів і прояви насильства;
- здійснення психолого-педагогічної роботи з побудови толерантних і доброзичливих взаємостосунків між дітьми та дорослими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Г. Насиліе над детьми. Его виды и возможности предупреждения / Г. Козлова, Л. Мирейчик, М. Пряхина. – Минск, 2003. – 76 с.
2. Фурманов И. Детская агрессивность : психодиагностика и коррекция / И. Фурманов. – Минск, 1996. – 192 с.
3. Чернишова Г. 21 день з життя загонового вожатого / Г. Чернишова, І. Гуппал. – Суми, 2003. – 192 с.

Лілія Широкоградюк,
канд. психол. н., доцент,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ЛИХОСЛІВ'Я В СІМ'Ї І ШКОЛІ ЯК ПРОЯВ МЕНТАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ

У статті йдеться про лихослів'я як прояв ментального насилля над особистістю. Наводяться експериментальні дані, які ілюструють поширеність лихослів'я на адресу дітей з боку батьків і вчителів і доводять, що лихослів'я є деструктивним фактором впливу на особистісний розвиток дитини та її ментальність.

Lilija Shyrokoradiuk

ROUGH LANGUAGE IN A FAMILY AND SCHOOL AS A MANIFESTATION OF MENTAL VIOLENCE

The article refers to ribaldry, which is a manifestation of mental violence against a person. Experimental data are provided to illustrate the prevalence of ribaldry against children on the part of parents and teachers. They prove that ribaldry has a destructive influence on personal development and mentality of a child.

Факторів, що впливають на становлення особистості, існує чимало. Але найбільш значущими є сім'я і школа, які є первинними осередками соціалізації дитини. Саме вони у найбільшій мірі визначають, якою сформується особистість, яким буде її психічне здоров'я та самореалізація в майбутньому. Насильство в сім'ї та школі виступає однією з передумов скоєння злочинів у суспільстві, втрати загальнолюдських цінностей та взаємопорозуміння, формування насильницького менталітету нації тощо.

Одним з різновидів насилля є лихослів'я. Вчителі і батьки, з різних причин, лихословлять до дітей, і у присутності дітей. Ця мовленнєва поведінка дорослих спотворює світогляд і мислення школярів, погіршує культуру спілкування, створює уявлення, що світ жорстокий і цинічний, і що саме така поведінка у суспільстві є нормою. Такий деструктивний вплив лихослів'я на психіку зростаючої особистості дозволяє кваліфікувати його як ментальне насилля.

Дослідженню явища ментального насилля присвячено праці Е. Фромма. Вчений запропонував терміни «ментальна жорстокість» і «ментальний садизм». Психологічна сутність цих термінів полягає у словесному насиллі, бажанні образити і принизити почуття та гідність іншої людини [3, с. 376]. Е. Фромм описує прояви ментального насилля і жорстокості наступним чином: «Це більш спрощений вид садизму. Врешті-решт, в хід йде не фізична сила, а, передусім, лише слова. З іншого боку, психічний біль може бути таким же сильним, а іноді і більш сильнішим, ніж фізичний. Немає потреби в описі прикладів ментального